

УДОБНЫЕ **ПУЗЫРЬКИ** **СУСУМУН** **И** **СТИХИИ**

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ 6 ՄԱՐՏ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ

Եւրոպական լրադիմները, գրեթէ չնդհանրապէս՝ Ասրովէն կայսեր յօրինած և Վարք Յուլիանի Կեսարուն զբանական գրադառն զբանական էն, որոյ առաջին համորը մարտի Անը Գերմանական և Անդ կայսկան թարգմանութեանց հետ պիտի հրատարակուեր . Այս հատորին յառաջաբանը՝ զօր Մօնիթէուէն առնելով գրեթէ ամեն լուսկի հրատարակեցին, կրնանք ըսել թէ բարձր ճարատախոսութեամբն և քաղաքական ըսկը լրացանց կարեւորութեամբն՝ այսպիսի գործի մը գլուխը գրուելու արժանի է : Բայց այս գիրքը թէ և ըստ ինքեւոն նշանաւոր և մինչև իսկ առակ մաստենագրի մանունն անմահացընելու բաւական է, այնչափ մենք կարեւորութիւնը ստանապ եթէ Յուլիոս Կեսարի ամուսնական տակ Մեծին Սարովէնի յիշատակը ջառագովելով կապարելուպէս արդարացընելու տահամանեալ ըլլար : « Պատմական ծշմար և տութիւնը, կրուեց Սարովէն Գ . , և կրօնիքն ոչինչ նուազ նուիրական և պէտք է ըլլայ . » և անտարակցոյս այս ծշմարաւութիւնը հաստատելու համար է որ ականաւոր արանց ջառագով կը հանդիսանայ : Սակայն կայսեր պատմութեան արժեքը կշռելու համար պէտք է գիտանալ որ արտիբ պատմական դրութիւնը երկու գլխաւոր գլուխոցներու կը բաժնուի : Առաջինը՝ ամեն կատարուած եղելութիւնը արդար կը համարի, զօր Յուլիոս Կեսարի պատմութեան հեղինակին ալ ընդունելով այսպէս կը բացատրէ : « Հաւ դրութեան մը և փորձն իր երկար յարաւուու թիւնէն և ճանչելու է : » Ուստի և ըստ այս սկզբանց՝ յաջողութիւնն իրաւունք և օրինաւորութիւն ըսել է . վասն զի մահանացւոց բազդը նախանաւութեան պատմութիւննը կը տնօրինէ, որոյ գէմ չեն կրնար զօրել պատմութեան գասաքննութիւնները : Խակ երկրորդ գալրոցը՝ որ աւելի նոր է և ազատամիտ երիտասարդութեան խիստ համերի, իրրեւ առւաշնին սկզբունք կը ճանչէ թէ խիդճը կտմ գիտակցութիւնը ամեն ընկերական եղելութիւններէ գերազանց է, քանիզի զանոնք իւր արդարախոհ կարողութեամբը կը դատէ, և իր վեճանքը յաջողութեան մէջ, առաջին դրութիւնը ամենակարող և զիւթէ նաև խախնական զօրութիւն մը կուտայ իշխանութեան, որոյ ձեռօք կը կատարուին ամեն : յարաջադրիմութիւններ . և մանաւորաց՝ այսինքն անհատականութեան կամքը կոյր կամքութիւնն առաջին կամքականութեան մէջ, առաջին դրութիւնը ամենակարող և զիւթէ նաև խախնական զօրութիւնն անդուր և անդադար ընկերութիւնները կը բարեկարգէ, որպէս զի հասարակաց խըլդին փափառքները լրանան . Այս դրութեամբ իշխանութիւնն արդար գատառութեան, գիտակցութիւններու լրացանց յաւիսենական գատաքննիչ կարգեալ ըլլալով, արտաքին ձևակերպութիւնները երբէք չեն զօրեր զայն արդգիշելու, և ազատաւութիւնն անդուր և անդադար ընկերութիւնները կը բարեկարգէ, որպէս զի հասարակաց խըլդին փափառքները լրանան . Այս դրութեամբ իշխանութիւնն արդար գատառութեան, գիտակցութիւններու լրացանց յաւիսենական գատաքննիչ կամքը կամքութեամբ՝ հասարակաց գիտակցութեան և կարծեաց վեհապետութիւնն առահօվելու համար . Սարովէն Գատաքննին դրութեան կը հետեւի, և Յուլիոս Կեսարները, Մեծն Կարորուներն ու « Սարովէնները՝ Սախախնամութեան կամքանէ զիկուած պաշտօնեացներ մը համարի, որոց ետեւէն երթարու են խողովուրգք, և կը յարէ . Այսահի այն խողովագոյ՝ որ զանոնք (Կեսարները,

Մեծն Կարողոսներն ու Կարողեանները կը համինան և անսնց կը հետեւին և վայ այն ժողովադոց՝ որ զանոնք անտես ընելով անսնց գէմ կը զինին, ինչպէս որ Հրեայնելն իրենց Մեսիան խաչեցին։ Ենապիսի ժողովուրդներու կոնեն և մեղապարտ կոյր՝ վասն զի բարւոյն վերջնական յաղթութիւնն ընդհատելու համար իրենց թափած ճգան տկարութիւնը չեն տեսներ, և մեղապարտ, վասնզի յառաջդիմութեան արագ և արդիւնաւոր գոյծադրութիւնն արգիլելով՝ զայն ետ կը ձեւն։ Ասոյք է որ Կարողեան Գու ականու որ մարդիկը միմիսյն իշխանութեան և հրամանաւարութեան համար փառաց վաեմ և գժու արքին ճանապարհը մտած չհամորիք, ոյլ իրենց ժամանակին անհկարգութիւնները բարեալու կամ զապեր լու համար, բայց ո՞ր շատիլ բոնելով մարդ մը կինար այն կիսաստուածոց կարգն անցնիլ, Խթէ գերադոյն իշխանութեան համար մեծ պատճառ մը և մեծ հարկաւորութիւն մը բաւականին են, ուրեմն շատ պատճառներ և շատ հարկաւորութիւններ կը ըստ գանունուիլ, որի ցոյց կուտան թէ և վախճանն զմիջոցները կարդարացնէն, այսինքն օգտակար վախճանի մը հանելու համար ամեն բան օրինաւոր է։ Եյս գրացմամբ էր որ ամենէն անկարգ հին վեհապետութիւններն ալ զերենը բարյական կանոններէ վեր մէկ մէկ ամիհրաժեշտ և պիտոնի նախախնամութիւններ կարծելով, մարդկային բանին և խցիւնանաց տաջեւ պատասխանապուրլաւ, չեին ուղեր, ուստի և ամեն պարագայից մէջ ուրիշ բան հոգ չընելով՝ իրենք զերենք պահելու միայն կը ջանային։ Աետար իրեն առջեւ ապահան, հասարակապետութիւնն մը գտնեալ, ինքնակալութեան գահն ենելու համարձակեցաւ։ Կարօւէն նմանապես ողբայի վեղմամբ նշանաւոր հանդիսացող յեղափոխութենէ մ'ետեւ գալով՝ կրցաւ գերադոյն իշխանութիւնը գրաւել։ Բայց երկու ըն ալ ապահամար և հոււամբ վախճանեցան, մէկն իր ծեսակուտան մէջ Բրուսոսի դաշոյնովը, իսկ միւսը Ս. Հեղինէ կզբնին անդզիսը բի բանուապետաց տմարդութեանը զոհ ըլլալով։ Ուստի և յեղափոխական գոյն որիկներէ ելած այս երկու հանձար ներն իրարու համեմատել կարելի է։ ակայն երկուքն ալ՝ ոչ թէ գերբնաւան զօրութեամբ՝ այլ ժամանակին և զարագայից օգնութեամբ կրցան այն խառաց հանիլ, Մեծ հանձարները իշտ հաղուազիւտ պիտի ըլլան մարտոց մէջ, սակայն, չենք կինար ժխաել որ անսնց հաղուազիւտ ըլլալուն մէկ զամանասն ալ այս է որ շատ անդամ, էպքը զանոնք երեւան չհաներ։ Խթէ կեսոր Գաղղիոց պատերազմաց և Սարօւէն ալ Խառալիոց ճակատամարտ երաւն մէջ մեւնէին, իրենց համբաւն պագայ սերնդոց չպիտի հանէր, և միշտն քաջ ու ռամկապար զօրապետներ լիտի կարծուեին։ Ավ գիտէ որ եթէ ճարակիեսնք ողջ մասյին, ի՞նչ մեծ առայութիւններ պիտի մասուցանէին ռամէական հասարակապետութեան։ Եսար ժողովադոց համար մեծ բան մը պատ, և թէպէտ ինքը մարդասիրութեամբ գործածեց իր յափշտակած իքնիշտոն զօրութիւնը, սակայն ինք իմնարկեց այն կայսերական տեենակառողութիւնը, որով Տիրեր, Կերոն և ալիզուլա մարդկաւթեան պատու հասելն եղան։

բութիւններ և անսխալդասեր կուտայ կտուավարութեանց և ժողովրդոց բայց պատմութիւնը մանաւանդ մշտնենաւոր ուսմունք մ'է, ոչ թէ ճակատագըրի՝ այլ աղասութեան ոչ թէ յեղափոխութեան՝ այլ յառաջգիմութեան։ Պատմութիւնը ժողովուրդները կը դրդէ որ հասուն խորհրդով և ազատութեամբ իրենց քաղաքական ձեւերն ուղղեն, և անոնց կը սավացը ընէթէ իրենք են իրենց բազգին արուեստաւորները, և միշտ իրենց արժանի եզած աղասութիւնը կամ գերութիւնը բաժին կունենան։

Վագիս հասարակաց խորհրդարանին մէջ Իրլանտայի խեղջիմակը գարձեալ կարեսոր վիճարանութեանց առիթառուաւ։ Խորհրդարանին Իրլանտացի անդամներէն Պ. Հէնէսի հետեւեալ տուածրիութիւնը ցաւ օք պատի կը նկատէ Պ. Իրլանտայի ժողովրդեան անկումը, և կառավարութեան ձեռնանու պիտի ըլլայ որ և է միջոցաւ Իրլանտացւոց շահաւետ աշխատութիւնները քաջալերելու Պ. Հէնէսի Վագիսոյ և Իրլանտայի մէջ եղած մեծ ասպեկտութիւնները բացարկելով ցոյց տուաւ թէ Իրլանտայի նիւթեական բարելաւութիւնն օր քան զօր կը նուազի, և երկրագործութիւնը ինեղջ վիճակի մէջ կիյնաց։ Խոկ ժողովուրդն իր հայրենեաց մէջ ապրուսոչիրնալով գտնել, խուռն բաղկանութեամբ Շմերիկա կը գաղթէ, ուստի պնդեց թէ կառավարութեան պարագըն է՝ ժողովուրդոց շահաւոր աշխատութիւններ գանելով գաղթեականութեան առաջքն առնեսուլ։ Պ. Ա! աթըն պատասխան տալով ըստ թէ ժողովրդեան անկումը ինականապէս ցաւալի բան մ'է, բայց անձնական գգացումն ու մեծ խորհրդարանի մը գանձատանը տարբեր են։ Ուստի և գանձուց պաշտօնեացն անպատեհ համարեցաւ այնպիսի առաջարկութեան մը խորհրդարանէն ընդունութիւնը գտնելու է։ Սակայն երկու օր ետքը եղած նստին մէջ Պ. Ռազպէ իրլանտայի երեսփոխանաց մուրացիկ առաջարկութիւններուն վրայ գարմանալով՝ դիտողութիւն ըստ թէ իրենց առաջարկութիւնը կառավարութեան գէմ ուղղոր մ'էր, և Իրլանտայի համար եղած ջանքերը ցոյց առաջ ըստ թէ այն երկրին թշուառութիւնն իր ներքին պատահութիւններէն ետեւ օրտ Բարմէրաթըն ըստ թէ Պ. Հէնէսիի առաջարկութիւնն երկու բան ը պարուսանակէր ։ Նախ Իրլանտայի խեղջութեան վարչականութիւններէ ետեւ օրտ Բարմէրաթըն ըստ թէ իրենց առաջարկութիւնն յորդուել այն խեղջութիւնը վերցընելու ։ Բայց Իրլանտայի երկրին մեծագոյն մասը ճախիններէ և ամսուլ հոգերէ կը բաղկանար, և ստի և խորհրդարանը չեր կրնար ըլլութեան օրէնքը փոխել, կամ ժողութերդն արգիլել որ եթէ ուրիշ տեղերը ուելի շահ գանել չերթայ ։ Խոկ առարկութեան երկրութ մասին գալով, որտ Բարմէրաթըն ըստ թէ խորհրդարանը հասարակաց գանձէն Իրլանտայի օգնութիւն մասուցաննելու հառութիւն չկրնար առաջ Պ. Հէնէսիի առաջարկութիւնը ոչնչացուց։

Ես նշանաւոր վիճաբանութեն մեր առնելիք գասը սա պիտի ըւ-

Հայ թե երկիր մը բարգաւաճ ը տալու
համար, նախ բնականապէս արդաւանդի
ըլլալու է. երկրորդ՝ բնակիչներն իրենց
աշխատութեամբ և իրարու ձեռլն-
տուութեամբ աղեղը է իրենց վիճակը
բարելաւցընեն, և երբուր՝ պետութիւ-
նըն ուրիշ բան ընկրու չէ, բայց եթէ
առանց ուրիշ միջամտութեան՝ բնակ-
չաց անդորրութեան վրաց հսկել, թող-
առալով որ անոնց անհասարկան ջանքը
զիրենք անարդել յառաջ տանի:

Եւրոպայի ուրիշ կողմերէն քաղա-
քական կարեւոր լուր մը չկայ. Գարդիս Օներակացն՝ ի պատասխանի կայսերա-
տենարանութեան տրուելիք ուղերձին
վաս վիճաբանութիւնն սկսած է. Օրեւ-
նըրդբական ժողովն ալ քիչ օրէն պիտի
սկսի : Դքսութեանց անվերջանալի
խնդրոյն վաս Մասրիոյ և Շրուտիոյ
մէջ գեսապահնական թղթակցութիւն-
նելն անընդհան կը շարունակեն, և տա-
կաւին վերջանական որոշում մը արուած
չէ : Խոսլիոյ մէջ համեգարսութիւնը
տիրած է, և Ակրօոր Խմենմառել
թագաւորը Թաւրինէն Միլան գացեր
է, բարեկենդանը հոն անցունելու հա-
մար : Սպանեացիք իրենց թագու հւոյն
նուերը պարտուպատշաճյարդանօք ըն-
դունեցին, և Քօթէղ բառած աղ-
գային ժողովը ևս անդապին շնորհակա-
լութեան ուղերձ մը մասոյց Նորին վե-
հափառութեան : Մասրիոի ժողո-
վուրդն ալ իր կողմանէ արքունի պա-
րատին առջեւ ժողվուելով, ցնծութեամբ
իր երախտագիտութիւնը յայտնեց Ա-
Դդապէլս թագու հւոյն հայրենասի-
րական գգացմանց համար :

Փարիպը թաման լրագիրը Մէքսի-
կայի Խմելացիքէթ լրագրէն առնելով կը
ծանուցանէ թէ գաղլիսական զօրաց
գումարուակ մը Ճուարեզվէ կուսու-
կիցներէն զարնուելով, 13 պաշտօնա-
կալ և 50 դինուոր կորուսեր է : Ուս-
տի և կերեկ օր Մէքսիկայի խորերը
Ճուարեզվամք գարիմացւոց գէմբաւ-
սական գիմազրութիւն կընեն. ուստի և
Օյաժաքայի առմանը համար Պատէն
մարդախտող զօրաց հրամանառարութիւ-
նըն իր ձեռքն առնելու գացեր է : Խոկ
Մաքսիմիլիանոս կայսը երկրիններին
բարեկարգութեանը կը հսկէ, և զա-
նազն կողմէր ուղեորութիւններ կընէ
պէտք եղած կարգագրութիւնները ուր-
ինքինելու համար :

ԳԱՂԱԲԻՑ ԱՐՏԱՔԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒ-
ԹԵԱՆ ՆԿԱՐԱԳԻԲԸ

(Հարունակութիւն և լիրջ*:

Յունաստանի գործոց վրայ քանի
մը խօսք եազգը, Գաղղիոյ քաղաքա-
կանութեան նկարագիրը կը շարունակէ :

Ամերիկայի Միացեալ նահանգաց
մէջ պատերազմը կը շարունակուի, և
պատերազմող կողմանց անընկճելի հաս-
տատամառութիւնը հիմա ալ անցեալ
տարուընէ աւելի յօս մը չժառուը սյս
արիւնահեղ և ազետայի միզանաց վախ-
ճանը տեսնելու : Վայսեր հառագարու-
թիւնը պատերազմին սկիզբէն ՚ի վեր իր
ընթացից կանոն ըրած անկոննասէր չէ-
զորութենէն չեւացաւ : Որոշած ըւ-
ալով որ մինչև պարագայները ձեռլն-
տու չըլլան, հաշտութեան համար մեր
ըրած փորձերը չնորոգենք, անդործ-
ուց ոչ անտարբեր հանդիսատես ե-
նք այնպիսի պատերազմի մը, ուր այն-
տափ աւելանիներ կը դիմուին : Ուստի
և պարագ համարեցինք մեր հոգածու-
թիւնը միմիայն մեր ագգայնոց խնամոց
որժանի կայութեանընուիրել : Հա-

Դաւային միտցեալ նահանգաց մասնաւոր գրութեամբ նկատմամբ, որոց հետպաշտօնական յարաբերութեան ըունինք, այն նահանգները բնակող զաղզիացոյ բոլորները միայն կրցանք արձանագրել, պատեհ ժամանակին զանոնք կարգադրել տալու իրաւունք պահհելով : »

Գաղղիոյ կառավարութիւնն իր Ամերիկայի մէջ բնակող հպատակաց վերաց եղած անիրաւութիւններուն հասուցումը պահանջեր է, բայց տակաւին չէ ընդուներ :

Մաքսիմիլիանոս կայսրը Ամերիկայի մէջ հաստատուերով, երկիրն ապահովցեր է, և իւր գտած սիրալիք ընդունելութիւնը Ամերիկայի ժողովրդեան համակարգան զգացմանց վայ կառաջած մը չեն թողուր : Քաղաքական կուսակցութեան դրօշակի մը ներքեւ աւագութեան ձիրանն ինկողերի մը խաղաղութիւնը քիչ ժամանակի գործ չէր, բայց գաղղիական զօրաց քաջութեան չնորհիւ շուտով երկիրը կը խաղաղի : Աւսի և զօրաց մէկ մասն արգէն ետ գտանուորու սկսեր է, և մնացածն ալ հետզհետէ պիտի գայնուածի որ Ամերիկայի մէջ Քաղղիոյ հոգածութեանը հարկ կը մնայ : Ամերիկայի կառավարութիւնը Գաղղիայէն պաշտօնատարներ տարած է իր ներկին վարչութիւնը բարեկարգելու համար, և յուսալի է որ այս երկիրը մէծ յառաջադիրութիւն ընելով, վաճառականութեան զարգացմանը անցեալը մուացութեան մէջ կը ձգէ : Իսկ գաղղիաց ուոյ ունեցած պահանջողութիւնները կարգի գրուած են, և Մաքսիմիլիանոս կայսրն ուղղութեամբ կը կառապէի յանձնելու առաջնական առաջնական պահանջութեան մէջ ապահովութիւնը վերահասաւած են :

Գաղղիոյ առանց միջամտութեան ցոյյեր առաջ, Պրազիլիոյ կառավարութեան ծանուցեր էր Ուրուկուայի հասարակապեառութեան անկայիսութեանը համար, և յուսալի է որ այս երկիրը մէծ յառաջադիրութիւն ընելով, վաճառականութեան զարգացմանը անցեալը մուացութիւնը, և միայն խաղաղութեան յորդուած պարաւարութիւնները :

Հմնաստանի մեծ ապատամբութեան տրուած վերջին հարուածները երկնային կայսրութեամբ գտառապահ են : Արդի ապահովութեամբ մէջ ապահովութիւնը վերահասաւած են :

Դարոնի գետպաններն իրենց երկիրը գաւռնայու փայրկենին, հայնուստ կալուածատէրերուն մէկ մոոը եւրոպացւոյ գէմ թշնամական զգացմանք յայցանել սկսու : Սակայն Գաղղիոյ, Անդզիոյ, Միացեալ-Կոհանդայ և Հուանտայի միացեալ նաւատարութիւնը՝ Ամենազարքի առջև ապահութեամբ փառաւոր յաղթութեամբ՝ ոչ միայն այն ծովելուն նաւարկութիւնն այսուհետեւ ապահութած էր, այլ և Դարոնի կայսարաբութեան փրկարար ազգեցութիւն մը տալով, անոր ընթացքը մեծապէս վտիսեր էր Գաղղիոյ նկատմամբ :

Վնասամի կամ Քօչինինի կայսրութեան մէջ հաստատուած գաղղիական նոր գաղցականութիւնը կը հաստատուի և կը զարգանայ : Ա երջաղպէս կայսեր կառավարութիւնը յաջողեր է գաղղիական հպատակաց այլ և այլ տէրութիւններէ ունեցած պահանջողութիւնները կարգի գնելու, որոցմէ մեծ գումարներ առած է և պիտի առնու :

Ենա այս է Գաղղիոյ կայսրութեան արտաքին քաղաքականութեան շնորհիւ ձեռք բերուած նշանաւոր արդեանց նկարագիրը, զըր փոքր ՚ի շատէ համառօտելու ջննացինք :

զբարիս այս անունը կուտան իրենց
աշխառթեան :

